

Custòdia compartida i monoparentalitat després d'una ruptura

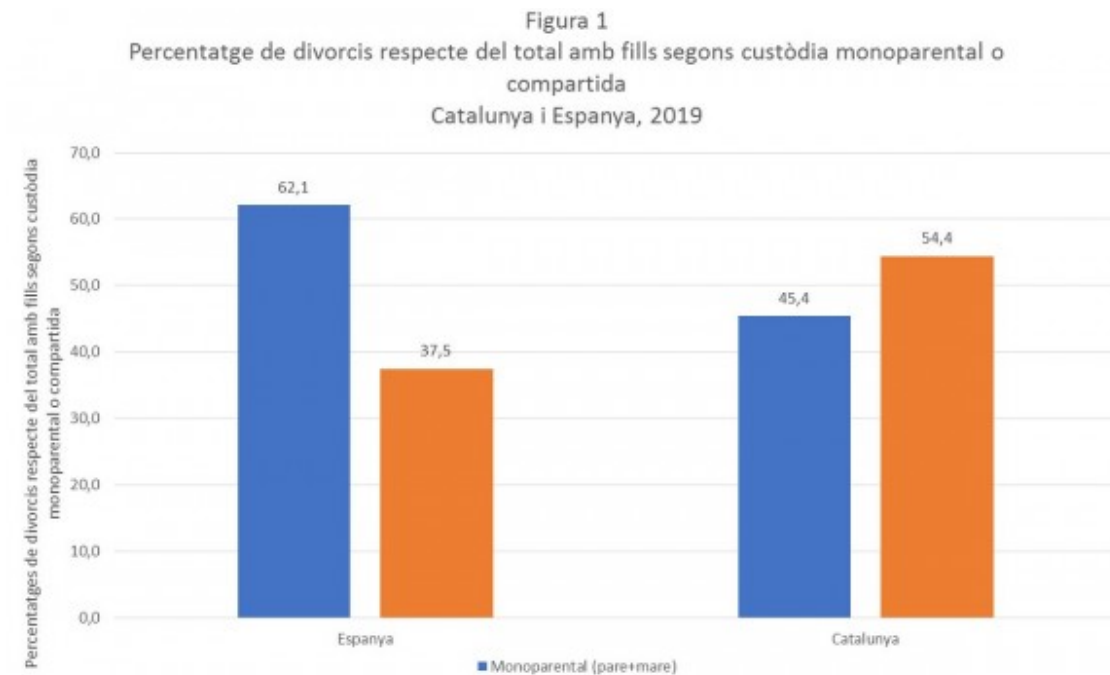
A Catalunya la custòdia compartida ha esdevingut la forma de convivència de referència després d'un divorci | A la resta de l'Estat, les custòdies monoparentals de mare o pare representen el 65,6% dels casos

La monoparentalitat ha perdut centralitat com a custòdia de referència. | Paula Jaume.

Hi ha una qüestió que no he vist ressenyada a la premsa catalana i que al meu entendre representa un avenç significatiu digne d'esment i de comentari. Em refereixo al fet que en molt pocs anys **Catalunya ha passat a ser un dels líders europeus pel que fa al desenvolupament de la custòdia compartida**, especialment des de 2019 en què el nombre de sentències judicials després d'un divorci amb fills menors ha assolit ja la majoria absoluta. D'aquesta manera, aquest tipus de custòdia ha esdevingut la forma de convivència més freqüent dels fluxos de l'any entre les famílies catalanes divorciades amb fills a càrrec.

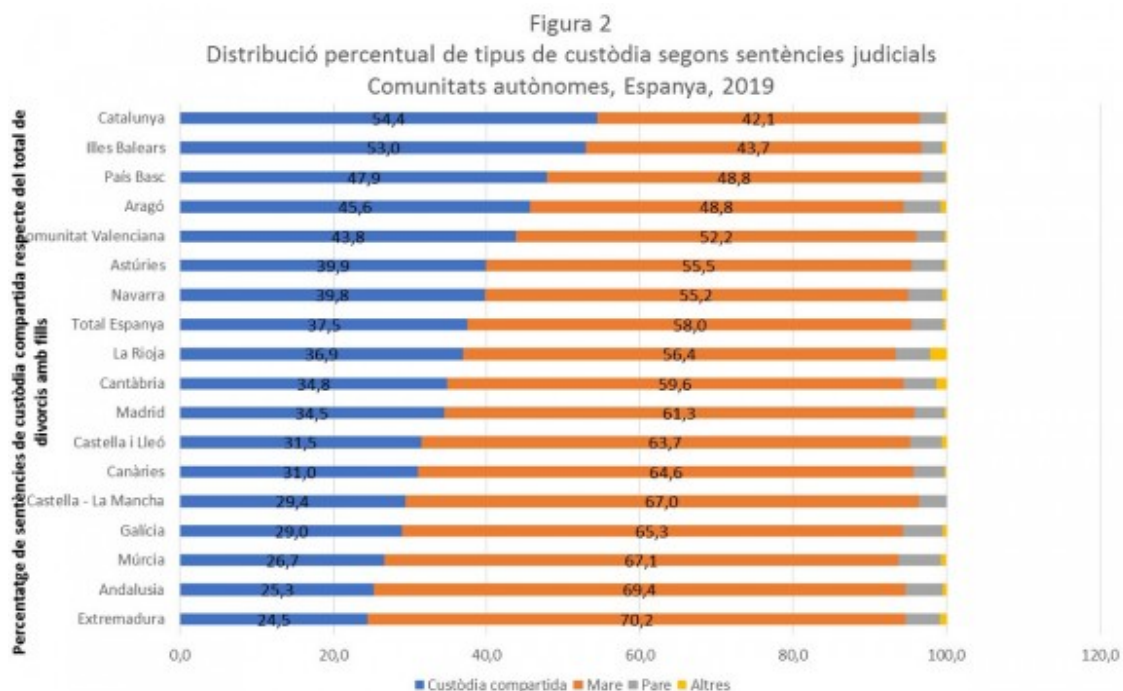
La quantitat de divorcis amb fills menors que hi va haver a Catalunya el 2019 va ser de 8.090 (47.221 a tot Espanya). A la Figura 1 s'hi pot observar un diferencial força considerable entre Catalunya i el conjunt d'Espanya pel que fa a la freqüència anual de la custòdia compartida. Així, mentre que a Catalunya el 54,4% de les sentències de divorci són custòdies compartides, **només són monoparentals de mare o pare el 45,4%**. Aquest contrast s'inverteix i s'amplia enormement en el cas d'Espanya, on la distància entre la monoparentalitat (62,1%) i la custòdia compartida (37,5%) gairebé arriba a 25 punts de percentatge.

Percentatge de divorcis respecte del total amb fills segons custòdia monoparental o compartida; Catalunya i Espanya, 2019. Font: Càlculs de l'autor amb dades de l'INE.

Cal parar esment al fet que, tant en els càlculs de la Figura 1 com en els que apareixen a continuació, per tal d'homologar les dades d'Espanya amb les publicades habitualment per l'INE, els valors sempre corresponen a Espanya amb Catalunya. **Si féssim els càlculs d'Espanya sense Catalunya els resultats serien encara més dràstics:** gairebé dos terços de custòdies monoparentals de mare o pare (65,6%) enfront d'un xic més d'un terç de custòdia compartida (34%).

A banda dels divorcis tenim també les **separacions legals**, que des de la reforma del 2005 són cada vegada més minses en nombre -548 a Catalunya i 3.580 a Espanya (2019)-, que mostren una freqüència i una implantació territorial semblants a la dels divorcis pel que fa a la custòdia compartida. El procediment de la separació permet no divorciar-se als que ho desitgen, per tal de no contravenir la doctrina catòlica, entre d'altres possibles motius.

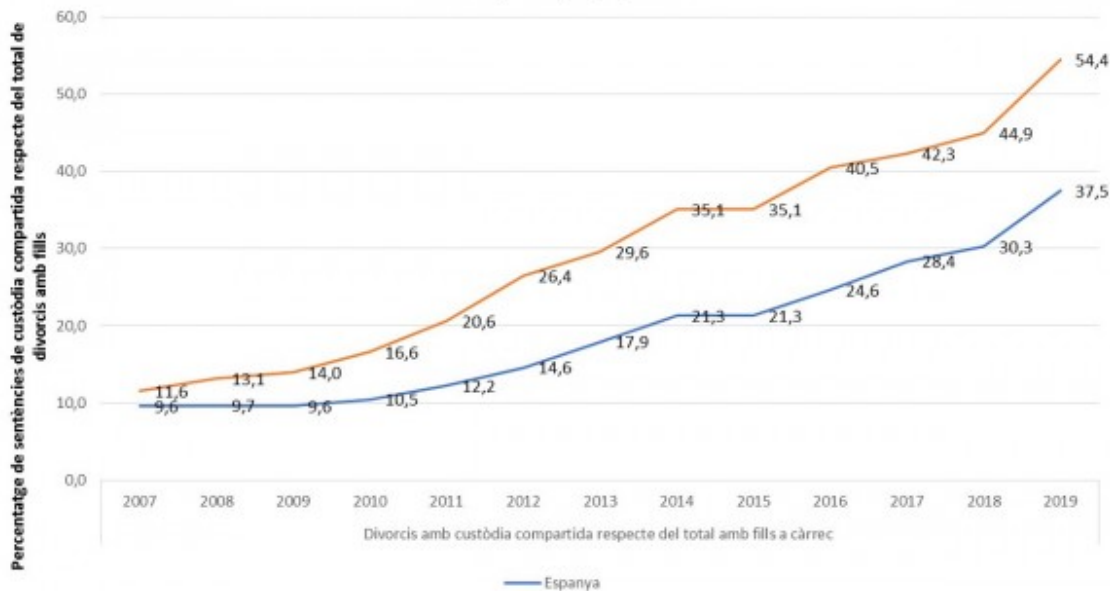

Distribució percentual de tipus de custòdia segons sentències judicials. Font: Càlculs de l'autor amb dades de IINE.

La representació gràfica de la custòdia compartida i de la monoparentalitat femenina mostra heterogeneïtats territorials considerables (Figura 2). En algunes regions les disparitats són enormes. Per damunt de la mitjana espanyola tenim els Països Catalans, el País Basc, l'Aragó, Astúries i Navarra. La resta de comunitats autònomes es troben per sota de la mitjana. Els percentatges de custòdies compartides a Extremadura, Andalusia i Múrcia representen aproximadament la meitat dels catalans, mentre que les custòdies monoparentals arriben al 70%.

La figura 3 palesa com, tant a Catalunya com a Espanya, **el creixement de la custòdia compartida en la darrera dècada ha estat espectacular**, especialment a partir del 2010. Si bé els primers valors publicats el 2007 manifestaven una separació entre Catalunya i Espanya que no ultrapassava un parell de punts de percentatge, al final del període la distància entre les dues trajectòries ja assolía 17 punts.

Figura 3
Evolució del percentatge de sentències judicials de custòdia compartida
Catalunya i Espanya, 2019

Evolució del percentatge de sentències judicials de custòdia compartida; Catalunya i Espanya, 2019. Font: Càlculs de l'autor amb dades de l'INE.

Tanmateix, encara no hem esgotat la diversitat i la complexitat dels tipus de ruptures amb fills menors. Les parelles que hem vist fins ara estan casades i, en aquest sentit, tenen el dret a dissoldre el seu vincle matrimonial (divorci) o simplement a cessar la seva convivència tot mantenint el vincle conjugal (separació). Però **què passa amb les parelles de fet que han tingut fills?** Tenen dret a divorciar-se? Tècnicament, no, perquè només poden divorciar-se les persones casades. Això no vol dir que no existeixi un procediment judicial, molt semblant al de la separació, destinat a les parelles de fet amb fills menors que han experimentat una ruptura i que volen regularitzar la seva situació.

Alguns poden pensar que es tracta de molt pocs casos, sobretot donada l'escassa visibilitat que tenen als mitjans de comunicació. Ara bé, els bons coneixedors de la sociodemografia del país ja poden sospitar que és difícil que sigui així. La darrera dada publicada sobre el nombre de fills nascuts de mare no casada ens indica que **a Catalunya el 49,7% dels fills van néixer fora del matrimoni el 2019**, xifra pràcticament idèntica per al conjunt d'Espanya (48,3%).

El Consejo General del Poder Judicial (CGPJ) publica documentació sobre Divorcios, Separaciones y Nulidades ingresados desde 2007 hasta Cuarto Trimestre 2020 (.xls), que inclouen dades pel que fa a 'Guardia, custodia y alimentos de hijos no matrimoniales, consensuados o no, clasificados por Tribunal Superior de Justicia.' Aquests recomptes es basen en el nombre de casos ingressats als jutjats emprant una metodologia, distinta a la de l'INE, que no garanteix una comparabilitat estricta amb les informacions sobre divorcis i separacions, que hem vist fins ara (Flaquer i Becerril, 2020). Tanmateix, pot ser útil fer un exercici d'estimació dels seus volums respectius. En conjunt, **a Espanya es produïren uns 97.000 casos de ruptures de parelles matrimonials i no matrimonials amb fills, mentre que a Catalunya foren uns 16.000 i escaig**. El resultat indica que la suma dels divorcis i separacions gairebé es pot equiparar amb la de les ruptures de parelles de fet amb fills menors, que representen a Espanya un 49,5% i a

Catalunya un 48,8% del total (2019).

Donat que el focus d'aquest treball se centra en la custòdia compartida, la primera pregunta que ens podríem fer és si els percentatges de sentències judicials sobre aquesta forma de convivència són semblants en els dos col·lectius de ruptures (**separacions i divorcis, d'una banda, i parelles no matrimonials, de l'altra**). El problema és que la metodologia de recollida de dades del CGPJ només recopila un sol tret de les parelles no casades: si el procediment és consensuat o no. Per tant, no diu res sobre els tipus de custòdia, la pensió d'aliments, les característiques sociodemogràfiques dels cònjuges, etc. Altrament dit, **sembla com si aquestes ruptures fossin de segona categoria i per tant no valgués la pena informar-se sobre les seves peculiaritats**, una mena d'estigmatització que malauradament evoca la distinció, actualment inconstitucional, entre fills legítims i il·legítims.

Malgrat les dificultats, es pot tractar de donar resposta a l'interrogant de si en el col·lectiu de ruptures de parelles no matrimonials amb fills el percentatge de custòdies compartides és superior o inferior. Amb dades del 2019, si el 78,1 % dels divorcis són consensuats a Espanya (en el cas de la custòdia compartida aquest percentatge puja fins al 87,1%), podem inferir fàcilment que si la mitjana de procediments consensuats de fills no matrimonials ingressats és a Espanya d'un 41,1% i a Catalunya d'un 50,2% (2019), **la proporció de custòdies compartides ha de ser molt més baixa**.

Una de les preguntes que es planteja l'equip d'investigació encapçalat per Montse Solsona en una recerca publicada fa uns mesos (Solsona et al 2020) és justament **per què les parelles de fet presenten menys ruptures pactades i per tant menys custòdies compartides**. La seva resposta, força complexa, pren en consideració els perfils socioeconòmics dels demandants, incloent si són d'origen estranger o no, però també les actituds i el tractament que els dispensen els jutges. Pel que fa al primer factor cal fer avinent que des de fa un cert temps la recerca demogràfica europea està posant de relleu que el gradient educatiu del naixement dels fills de mare no casada a Europa s'ha tornat negatiu. Altrament dit, **actualment les pares i mares que tenen fills fora del matrimoni presenten nivells educatius inferiors a la mitjana** en contraposició als que ho fan estant casats, sense oblidar que a més les relacions dins la cohabitació en els països europeus són menys estables que dins el matrimoni (Perelli-Harris et al 2010; Flaquer 2016; Hu 2018).

Encara que no disposem d'indicadors internacionals estrictament comparables, no conec cap altre país del món en què, com a Catalunya, el creixement de la custòdia compartida hagi estat tan ràpid, tan intens i tan sostingut en els darrers temps. Una de les constatacions més crucials és que **s'ha fet un gran avançament en la igualtat de gènere**. Una de les conseqüències d'aquesta situació és que la monoparentalitat ha perdut la seva centralitat com a custòdia de referència.

«El nostre sistema de recompte dels casos de ruptura fa estadísticament visibles les famílies amb perfils més benestants i tendeix a amagar els més desfavorits»

Ara bé, dit això, cal manifestar que el nostre sistema de recompte dels casos de ruptura, si bé fa estadísticament visibles les famílies amb perfils més benestants, tendeix a amagar aquelles altres situacions en què els individus són més desfavorits. La gran paradoxa és que **disposem de molta menys informació per a aquells sectors socials per als qui en necessitaríem més**, a

causa de la seva manca de recursos i dels procediments contenciosos a què es veuen abocats. Per descomptat, si tenim en compte que, en cada un dels processos de ruptura ressenyats en aquest article, hi ha fills menors involucrats, caldria si més no tenir presents els seus destrets i tractar d'evitar-los.

No tenim informació sobre una qüestió tan cabdal com l'impagament de les pensions d'aliments ni sobre el possible alleujament que poden comportar les bestretes dels fons de garantia català i espanyol. Incomprendiblement sobre aquests assumptes no en sabem gairebé res, perquè les diferents administracions no en publiquen dades.

Totes aquestes consideracions fan que calgui **rebaixar l'eufòria i matisar les afirmacions que he fet a l'inici de l'article**. Si s'estimés la proporció de custòdies compartides dins el conjunt de totes les ruptures, el percentatge final quedaria molt lluny del 50%. En la custòdia compartida el pagament de les pensions d'aliments perd part la seva acuitat, perquè no tots els pares i mares en paguen o bé en paguen la meitat. Però, en canvi, aquesta problemàtica es mantindrà segurament en les famílies monoparentals i potser la seva davallada pot anar acompanyada per una certa deriva cap a sectors més desfavorits. Una de les millors formes d'incentivar la custòdia compartida és **tractar d'augmentar la proporció de procediments consensuats**, sobretot en el cas de les ruptures de parelles de fet, en què Catalunya ja és líder, però amb un percentatge molt més baix que en el col·lectiu de les separacions i dels divorcis. Però paral·lelament caldria vetllar també per la millora de la transparència estadística pel que fa a les ruptures de les parelles de fet i a les informacions sobre els impagaments de les pensions d'aliments.

Referències:

Flaquer, Lluís (2016). 'La família davant els reptes de la segona transició demogràfica.' A S. Giner i O. Homs (eds) *Raó de Catalunya. La societat catalana al segle XXI*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana/Institut d'Estudis Catalans. pp. 359-376.

Flaquer, Lluís y Becerril, Diego (2020). 'La ruptura de parejas en cifras: La realidad española.' En Francisca Fariña y Pascual Ortuño eds, *La gestión positiva de la ruptura de pareja con hijos*. Valencia: Tirant lo Blanch. pp. 23-35.

Hu, Xiaoteng (2018). *Cohabitation, Marriage and Children's Economic Well-being: Spain in Comparative Perspective*. Unpublished manuscript of PhD dissertation. Department of Sociology, Autonomous University of Barcelona.

Perelli-Harris, Brienna; Sigle-Rushton, Wendy; Kreyenfeld, Michaela; Lappegard, Trude; Keizer, Renske and Berghammer, Caroline 2010. "The educational gradient of childbearing within cohabitation in Europe." *Population and Development Review* 36, no. 4 (December): 775-801.

Solsona, Montse; Ajenjo, Marc; Brullet, Cristina y Gómez-Casillas, Amalia. 2020. *La custodia compartida en los tribunales. ¿Pacto de pareja? ¿Equidad de género?* Barcelona: Icaria Antrazyt.